

**GODIŠNJA
DOBA**

**STIVEN
KING**

BOOKA.

Knjiga **06**

Edicija **Žanr**

STIVEN KING
GODIŠNJA DOBA

Naslov originala
STEPHEN KING

DIFFERENT SEASONS

Copyright © Stephen King, 1982.

All right reserved.

ZA IZDAVAČA
Ivan Bevc
Nika Strugar Bevc

© za srpsko izdanje

BOOKA

11000 Beograd, Slanački put 128
office@booka.in

www.booka.in

PREVOD S ENGLESKOG
Goran Skrobonja

LEKTURA
Agencija Tekstogradnja

KOREKTURA
Dragana Latinčić

PRELOM
Bodin Jovanović

DIZAJN KORICA
Ivan Benussi

ILUSTRACIJA PIKTOGRAMA
Bratislav Milenković

ŠTAMPA
DMD Štamparija

Beograd, 2015.

Sva prava zadržana.
Nijedan deo ove knjige ne može se koristiti
niti reprodukovati u bilo kom obliku bez pismene
saglasnosti izdavača.

NOVELA

GODIŠNJA DOBA

STIVEN KING

S ENGLESKOG PREVEO
Goran Skrobonja

BOOKA.

Sadržaj

7

PROLEĆE: NADA UMIRE POSLEDNJA

Rita Hejvort i iskupljenje u Šošenu

107

KVARLJIVO LETO

Nadaren učenik

297

JESEN: GUBITAK NEVINOSTI

Leš

449

ZIMSKA PRIČA

Metod disanja

515

POGOVOR

Priča je važna, ne pripovedač.

Prljave poslove obavljam skoro pa badava.¹

AC/DC

Šuška se, šuška...

NORMAN VITFIELD

*Tout s'en va, tout passe, l'eau coule, et le coeur oublie.*²

FLOBER

---

¹ *Dirty Deeds Done Dirt Cheap*, drugi album grupe AC/DC iz 1976, čiji je naslov posveta crtanom filmu *Bini i Sesi*, koji je Angus Jang gledao u detinjstvu, i gde jedan od likova po imenu Nepošteni Džon nosi vizitkartu na kojoj piše „Prljave poslove obavljam skoro pa badava, praznikom, nedeljom i po specijalnoj tarifi“. (Prim. prev.)

² Sve odlazi, sve prolazi, voda protiče, a srce zaboravlja. (Prim. prev.)

PROLEĆE: NADA UMIRE POSLEDNJA

Za Rasa i Florens Dor

RITA HEJVORT I ISKUPLJENJE U ŠOŠENKU

Biće da u svakom saveznom zatvoru u Americi postoji lik kao što sam ja – ja sam onaj koji vam nabavi ono što vam treba. Posebno pripremljene cigarete, kesicu vutre, ako to volite, bocu rakije da proslavite sinovljevu ili kćerkinu maturu, ili šta god drugo... u razumnim okvirima, to jest. Ali nije uvek bilo tako.

Došao sam u Šošenk sa samo dvadeset godina, i jedan sam od malobrojnih u našoj srećnoj maloj porodici koji su spremni da priznaju šta su uradili. Ja sam počinio ubistvo. Uzeo sam vrednu polisu osiguranja na ime svoje žene, koja je bila tri godine starija od mene, a onda sam sredio kočnice na ševrolet kupeu koji nam je poklonio njen otac kao svadbena dar. Ispalo je upravo onako kao što sam planirao, osim što nisam planirao da ona stane i pokupi komšinicu i njenu bebu na putu niz Kasl Hil u varoš. Kočnice su popustile i kola su se probila kroz žbunje na ivici gradskog parka, ubrzavajući. Slučajni posmatrači su rekli da su sigurno jurila osamdeset i više na sat kad su udarila u podnožje spomenika iz Građanskog rata i buknila u plamen.

Takođe nisam planirao da me uhvate, ali su me bogme uhvatili. Dobio sam stalnu propusnicu za ovo mesto. U Mejnu nema smrtne kazne, ali okružni tužilac se pobrinuo za to da mi sude za sve tri smrti i da dobijem tri doživotne, da ih odslužim jednu za drugom. To mi je upropastilo šanse za puštanje na uslovnu slobodu na duge, duge staze. Sudija je ono što sam uradio nazvao „groznim, gnusnim zločinom“, što i jeste bilo, ali to je isto tako sada u dalekoj prošlosti. Možete pogledati to u požutelim dosjeima *Poziva* iz Kasl Roka, gde krupni naslovi koji objavljuju moju presudu izgledaju nekako čudno starinski kraj vesti o Hitleru, Musoliniju i agencijama Frenklina Delanoa Ruzvelta iz vremena Nju dila.

Da li sam se rehabilitovao, pitate? Ne znam šta znači ta reč, makar ne kad su posredi zatvori i popravne ustanove. Mislim da je to reč koju koriste političari. Možda ona ima neko drugo značenje, a možda će mi se ukazati i

prilika da to ustanovim, ali to je nešto za budućnost... a osuđenici nauče da o budućnosti ne razmišljaju. Bio sam mlad, zgodan, iz siromašnog dela grada. Napumpao sam lepu, namrgodenu, tvrdoglavu devojkicu koja je živela u jednoj od dobrih starih kuća u Ulici Karbin. Njen otac nije imao ništa protiv tog braka ukoliko prihvatim da se zaposlim u njegovoj optičarskoj kompaniji, pa da se „probijam odozdo prema vrhu“. Ustanovio sam da mu je na pameti zapravo bilo to da me kontroliše i drži u svom domu kao neprijatnog kućnog ljubimca, ne baš pripitomljenog i koji bi mogao da ugrize. Na kraju se nagomilalo dovoljno mržnje da me natera na ono što sam uradio. Da mi se ukaže nova prilika, ne bih to ponovio, ali nisam siguran da to znači da sam rehabilitovan.

U svakom slučaju, ne želim da vam pričam o sebi; hoću da vam pričam o liku po imenu Endi Dufrejn. Ali pre nego što počnem o Endiju, moram da objasnim još nekoliko stvari o sebi. Neće to potrajati.

Kao što rekoh, bio sam onaj koji može da vam nabavi sve što vam zatreba ovde u Šošenu bezmalo celih četrdeset godina. A to ne podrazumeva samo prokrijumčarene predmete kao što su dodatne cigarete ili piće, premda su oni uvek na vrhu liste. Ali pribavio sam na hiljade drugih stvari za ljude koji ovde leže, među njima neke savršeno legalne ali prilično nedostupne na mestu gde bi trebalo da ste kažnjeni. Bio je tu jedan tip osuđen za silovanje male devojkice i skidanje do gola pred desetinama drugih; njemu sam nabavio tri komada ružičastog mermera iz Vermona, i on je od njih izradio tri ljupke skulpture – bebicu, dečaka od nekih dvanaest godina i bradatog mladića. Nazvao ih je „Tri Isusova doba“, i te skulpture su sada u salonu čoveka koji je nekada bio guverner ove države.

Ili evo imena koje možda pamтите ako ste odrasli u severnom Masačusetsu – Robert Alan Kot. On je 1951. pokušao da opljačka Prvu trgovačku banku Mekenik Folsa, i pljačka se pretvorila u krvoprolie – šestoro mrtvih na kraju, dva pripadnika bande, troje talaca, među kojima i jedan mladi državni policajac koji je podigao glavu u pogrešnom trenutku i dobio metak u oko. Kot je imao numizmatičku zbirku. Naravno, ne bi mu dozvolili da je zadrži ovde, ali uz malu pomoć njegove majke i posrednika koji je nekada vozio kamion perionice, bio sam kadar da mu je dobavim. Rekao sam mu: Bobi, sigurno si lud kad želiš da čuvaš zbirku novčića u ovom kamenom

hotelu punom lopova. Pogledao me je, osmehnuo se i rekao: Znam ja gde ću to da držim. Biće sasvim bezbedno. Nema da brineš. I bio je u pravu. Bobi Kot je 1967. umro od tumora na mozgu, ali ta zbirka novčića se nikada nigde nije pojavila.

Nabavljao sam ljudima čokolade na dan Sv. Valentina; doturio sam jednom ludom Ircu po imenu O'Mali tri zelena milkšejka, od onih koje služe u *Mekdonaldu* oko Dana sv. Pedija; čak sam organizovao ponoćnu projekciju filmova *Duboko grlo* i *Đavo u gospođici Džons* za grupu od dvadeset muškaraca koji su udružili sredstva kako bi ih zakupili... premda sam završio nedelju dana u samici zbog tog malog poduhvata. To vam je rizik kad ste onaj koji može da nabavi sve što nekome zatreba.

Nabavljao sam enciklopedije i jebačke knjige, raznorazne smicalice poput onih za strujni udar prilikom rukovanja ili praška za svrab, a više puta sam se postarao i da neki starosedelac dobije gaćice od žene ili devojke... a pretpostavljam da znate šta ljudi rade ovde s takvim predmetima u dugim noćima kad se vreme razvlači kao isukano sečivo. Ne dobijam ja sve to besplatno, a za neke predmete cena je baš visoka. Ali ne radim to samo za pare; šta mi novac vredi? Nikad neću imati kadilak niti odleteti na Jamajku da provedem tamo dve nedelje u februaru. Radim to iz istog razloga iz kojeg vam dobar kasapin prodaje uvek sveže meso: stekao sam ugled i hoću da ga sačuvam. Jedine dve stvari o kojima odbijam svaki razgovor jesu pištolji i teške droge. Ne želim nikome da pomognem da ubije sebe ili drugoga. Imam dovoljno ubijanja na duši da mi potraje doživotno.

Da, pravi sam vam Nejman-Markus.³ I tako, kad mi je Endi Dufrejn prišao 1949. godine i upitao da li bih mogao da mu u zatvor prokrijumčarim Ritu Hejvort, kazao sam mu da uopšte nije problem da to uradim. I nije bio.

Kad je Endi 1948. došao u Šošenk, bilo mu je trideset godina. Bio je to nizak i uredan čovečuljak kose boje peska i malih, veštih šaka. Nosio je naočari sa zlatnim okvirom. Nokti su mu uvek bili podsečeni, uvek čisti. Možda je neobično upamtiti takve stvari o nekome, ali čini se da su one za mene u potpunosti predstavljale Endija. Uvek je izgledao kao da bi trebalo

---

3 Lanac robnih kuća za luksuznu robu osnovan 1907, sa sedištem u Dalasu, u Teksasu. (Prim. prev.)

da nosi kravatu. Napolju je bio potpredsednik povereničkog odeljenja jedne velike banke u Portlendu. Dobar posao za čoveka mladog kao on, naročito ako se ima u vidu koliko su banke većinom konzervativne... a tu konzervativnost pomnožite sa deset kad dođete u Novu Englesku, gde ljudi ne vole da poveravaju novac čoveku ukoliko ovaj nije ćelav, ne šepa i ne čupka neprekidno pantalone nameštajući pojas za kilu. Endi je dospeo tu zato što je ubio svoju ženu i njenog ljubavnika.

Kao što mislim da sam već rekao, svako je u zatvoru nevin. O, recituju oni tu litaniju kao što televangelisti čitaju iz Knjige otkrovenja. Svi su oni žrtve sudija srca kamenog i istih takvih muda, nesposobnih advokata, policijskih nameštaljki ili nesrećnih okolnosti. Recituju litaniju, ali vidite da im na licu piše drugačije. Većinom su to nitkovi, koji ne valjaju ni sebi ni drugima, a najgora nesreća im je to što su im majke iznele trudnoću do kraja.

Za sve godine koje sam proveo u Šošenu, broj onih kojima sam poverovao kad su mi rekli da su neviniji manji je od deset. Endi Dufrej je bio jedan od njih, iako sam se tek posle izvesnog broja godina uverio u njegovu nevinost. Da sam ja bio u poroti koja je odlučivala u njegovom slučaju pred Višim sudom u Portlendu tokom šest olujnih sedmica 1947-48, i ja bih glasao da je kriv.

Bio je to baš gadan slučaj, jašta; jedan od onih sočnih, sa svim prigodnim elementima. Bila je tu prelepa devojka s vezama u visokom društvu (mrtva), poznati sportista iz grada (takode mrtav), i istaknuti mladi banakar u apsu. Osim svega toga, bili su tu i svi mogući nagoveštaji skandala koje su novine mogle da objave. Optužba je imala sasvim lak posao. Sudenje je potrajalo toliko koliko je potrajalo samo zato što je javni tužilac smerao da se kandiduje za Dom predstavnika, i hteo je da ga se javnost sita nagleda. Bio je to izuzetan pravni cirkus, a posmatrači su formirali red u četiri ujutro, uprkos temperaturama ispod nule, kako bi sebi obezbedili mesto.

Evo činjenica koje je tužilac izneo i koje Endi nikada nije osporavao: da je imao ženu, Lindu Kolins Dufrej; da je ona u junu 1947. rekla kako bi rado naučila da igra golf u kantri klubu *Folmaut Hills*; da je zaista išla četiri meseca na časove; da je njen učitelj u *Folmaut Hillsu* bio profesionalni igrač golfa Glen Kventin; da je krajem avgusta 1947. Endi saznao da su Kventin

i njegova žena postali ljubavnici; da su se Endi i Linda Dufrejz žestoko posvađali posle podne, dana 10. septembra 1947; da su se posvađali zbog njenog neverstva.

On je posvedočio da je Linda rekla kako joj je drago što je saznao; sve to skrivanje, rekla je, teško joj je padalo. Rekla je Endiju da namerava da dođe do presude o razvodu u Rinu.⁴ Endi joj je rekao da će je pre videti u paklu nego u Rinu. Ona je otišla da provede noć s Kventinom u bungalovu koji je ovaj iznajmio nedaleko od terena za golf. Sledećeg jutra ih je njegova čistačica oboje našla mrtve u krevetu. Oboje su bili ustreljeni po četiri puta.

Ta poslednja činjenica više je teretila Endija nego ijedna druga. Javni tužilac s političkim ambicijama prikazao je to kao veliku stvar u uvodnoj i završnoj reči. Endru Dufrejz, rekao je on, nije bio samo uvređeni muž u besnoj potrazi za osvetom nad ženom koja ga je prevarila; to bi se, rekao je javni tužilac, još i dalo razumeti, ako već ne i oprostiti. Ali ova je osveta bila daleko hladnija. Pomislite samo, grmeo je javni tužilac pred porotom: četiri pa opet četiri! Ne šest hitaca, već osam! *Ispraznio je pištolj pucajući... a onda zastao da ga napuni kako bi ponovo mogao da puca u oboje!* ČETIRI ZA NJEGA I ČETIRI ZA NJU, treštalo je portlendsko *Sunce*. Bostonski *Registar* nazvao ga je „ubicom na ravne časti“.

Prodavac iz zalagaonice *Vajz* u Luistonu posvedočio je da je Endru Dufrejznu prodao policijski specijal kalibra 38 s burencetom za šest metaka dva dana pre dvostrukog ubistva. Jedan šanker iz kantri kluba posvedočio je da je Endi došao oko sedam uveče tog 10. septembra, sručio tri čista viskija u sebe u roku od dvadeset minuta – a kad je ustao s barske stolice, kazao je šankeru da ide do kuće Glena Kventina te da će on, šanker, o ostalom „moći da čita u novinama“. Drugi prodavac, ovog puta iz prodavnice *Hendi-pik* nepuna dva kilometra udaljene od Kventinove kuće, saopštio je sudu da je Dufrejz tamo ušao oko ftralj do devet iste večeri. Kupio je cigarete, tri litarska piva i nekoliko krpa za sudove. Okružni mrtvozornik posvedočio je da su Kventin i Dufrejzova ubijeni između jedanaest uveče i dva ujutro u

---

4 Rino, Nevada: grad gde se do 1950. moglo razvesti mnogo lakše nego drugde u SAD, pa je, uz kockanje, „razvodni turizam“ jedno vreme bio okosnica njegovog ekonomskog prosperiteta. (Prim. prev.)

noći desetog na jedanaesti septembar. Detektiv iz kancelarije javnog tužioca zadužen za slučaj posvedočio je da na manje od sedamdeset metara od bungalova postoji skretanje, te da su 11. septembra posle podne odatle uzete tri stavke kao dokazi: prva stavka, dve prazne velike boce piva marke *narangganset* (na kojima su bili branjenikovi otisci prstiju); druga stavka, dvanaest pikavaca (svi marke *kuls*, koju puši branjenik); treća stavka, gipsani odlivak tragova automobilskih guma (koji se tačno poklapaju sa šarama na guma-bra-njenikovog plimuta iz 1947).

U dnevnoj sobi Kventinovog bungalova, na trosedu su pronađene četiri krpe za sudove. Bile su izbušene rupama od metaka i nagorele od baruta. Detektiv je izneo teoriju (uprkos žestokim prigovorima Endijevog advokata) da je ubica obavio krpama cev oružja kojim je počinio ubistvo, kako bi prigušio zvuk pucnjeva.

Endi Dufrej je svedočio u sopstvenu odbranu i izneo svoju priču smireno, hladno i ravnodušno. Kazao je da je prvi put čuo zabrinjavajuće glasine o svojoj ženi i Glenu Kventinu još u poslednjoj sedmici jula. U avgustu je već bio dovoljno uznemiren da to malo istraži. Jedne večeri kada je Linda navodno otišla u kupovinu u Portland posle časa tenisa, Endi je pratio nju i Kventina do Kventinove iznajmljene jednospratnice (koju su novine nezbežno nazivale „ljubavnim gnezdom“). Parkirao se kod skretanja i ostao tamo sve dok je Kventin nije odveo natrag u kantri klub, gde su bila parkirana njena kola, oko tri sata kasnije.

„Zar hoćete da kažete ovom sudu da vaša žena nije prepoznala vaš ganc novi plimut sedan iza Kventinovih kola?“ upitao ga je javni tužilac prilikom unakrsnog ispitivanja.

„Zamenio sam te večeri kola s jednim prijateljem“, rekao je Endi, i to hladno priznanje da je i te kako dobro isplanirao svoju istragu nimalo mu nije pomoglo u očima porote.

Pošto je prijatelju vratio kola i uzeo svoja, otišao je kući. Linda je bila u krevetu i čitala knjigu. Pitao ju je kako se provela u Portlandu. Odgovorila je da je bilo zabavno, ali da nije videla ništa što bi joj se dopalo dovoljno da poželi to da kupi. Tada sam bio sasvim siguran“, saopštio je Endi posmatračima koji su ostali bez daha. Govorio je istim tim mirnim, dalekim glasom kojim je izneo gotovo čitavo svoje svedočenje.

„U kakvom ste stanju svesti bili sedamnaest dana između te večeri i noći kada vam je žena ubijena?“ upitao je Endija njegov advokat.

„Bio sam veoma uznemiren“, kazao je Endi mirno, hladno. Kao čovek koji deklamuje spisak za kupovinu, rekao je da je razmišljao o samoubistvu, pa je čak otišao toliko daleko da je 8. septembra kupio pištolj u Luistonu. Njegov advokat ga je pozvao da ispriča poroti šta se dogodilo pošto je njegova žena otišla da se sastane s Glenom Kventinom u noći kad su počinjena ubistva. Endi je to i uradio... i pritom ostavio najgori mogući utisak.

Poznavao sam ga blizu trideset godina, i mogu da vam kažem da je to bio najpribraniji čovek koga sam ikad upoznao. Kad mu je nešto bilo po volji, to bi vam pokazao tek malo-pomalo. Ono što mu je smetalo držao je zatvoreno u sebi. Sve i da mu mračna noć nekada obuzme dušu, kako je to nazvao neki tamo pisac, vi to ne biste bili u stanju da primetite. Bio je od onih ljudi koji, ako već odluče da se ubiju, urade to ne ostavivši poruku, ali tek kada prethodno uredno pozavršavaju sve svoje poslove. Da je samo zaplakao na podijumu za svedoke, ili da mu se glas stegao i zapeo, čak i da se razvikao na tog javnog tužioca kome je dupe zinulo za Vašingtonom, ne verujem da bi dobio tu doživotnu kaznu. Pa i da jeste, izašao bi na uslovnu do 1954. Ali on je svoju priču izneo poput mašine za snimanje, kao da govori poroti: evo kako je bilo. Prihvatite to ili nemojte. I nisu.

Rekao je da je te noći bio pijan, da je bio manje-više pijan još od 24. avgusta, i da je on od onih ljudi koji alkohol ne podnose baš najbolje. Naravno, i samo to teško da bi ijedna porota progutala. Oni jednostavno nisu mogli da zamisle kako taj pribrani mladi muškarac u urednom vunenom odelu na dvoredno kopčanje uopšte može da se narolja zbog prljave male veze svoje žene s nekim provincijskim profesionalnim igračem golfa. Ja sam to poverovao zato što sam bio u prilici da posmatram Endija onako kako tih šest muškaraca i šest žena nisu mogli.

Endi Dufrejnj je za sve vreme koliko sam ga poznavao pio samo četiri puta godišnje. Sastajao se sa mnom u dvorištu za vežbanje svake godine oko nedelju dana pre svog rođendana i onda ponovo oko dve nedelje pred Božić. Svaki put je tražio bocu *džeka denijelsa*. Kupovao je to onako kako većina osuđenika organizuje kupovinu svojih stvari – od bedne nadnice koju ovde isplaćuju, plus malo sopstvenih dodatnih para. Sve do 1965, dobijali ste po deset centi

za sat. Onda je to '65. podignuto na čak četvrt dolara. Moja provizija na piće bila je i ostala deset procenata, i kad to dodate povrh cene finog viskija kao što je *blek džek*, možete da izračunate koliko je sati preznojavanja u zatvorskom vešeraju Endiju Dufrejnu trebalo da bi popio četiri pića godišnje.

Ujutro na svoj rođendan, koji je pao 20. septembra, potegao bi dobro iz boce, a onda dobro cugnuo još jednom po večerju. Sutradan bi mi vratio ostatak flaše, da to razdelim okolo. Što se druge boce tiče, otpio bi jednom na Badnje veče i još jednom za doček Nove godine. Onda bi mi i tu flašu vratio kako bih je razdelio dalje. Četiri pića godišnje – tako se ponašao čovek koga je piće žestoko ujelo. Dovoljno žestoko da pusti krv.

Rekao je poroti da je te noći, desetog, bio toliko pijan da je mogao da se seti onoga što se dogodilo samo u izolovanim malim odlomcima. Napio se tog popodneva – „Poslužio sam se duplom dozom holandske kuražnosti“, tako je on to rekao – pre nego što se posvađao s Lindom.

Pošto je ona otišla da se sastane s Kventinom, setio se da je odlučio da se suoči s njima. Na putu prema Kventinovom bungalovu, svratio je u kantri klub na nekoliko brzih pića. Nije mogao, kako je kazao, da se seti da je šankeru rekao kako će moći „o ostalom da čita u novinama“, niti da mu je rekao bilo šta. Setio se da je kupio pivo u *Hendi-piku*, ali ne i krpe. „Za šta bi mi trebale krpe?“, upitao je on, a jedne novine su izvestile da su tri žene u poroti na to zadržtale.

Kasnije, mnogo kasnije, razmišljao je o prodavcu koji je posvedočio o tim krpama, i mislim da vredi zapisati šta je rekao. „Recimo da su, dok su tragali za svedocima“, kazao je Endi jednog dana u dvorištu, „natrapali na tog lika koji mi je te večeri prodao pivo. Tada su već prošla tri dana. Činjenice o tome oglašene su u svim novinama. Možda su navalili na njega, pet ili šest policajaca plus onaj detektiv iz kancelarije javnog tužioca i njegov pomoćnik. Sećanje je prilično subjektivna stvar, Riđi. Mogli su da počnu rećima: 'Nije li moguće da je on kupio četiri ili pet krpa za sudove?', i da odatle dalje grade priču. Ako dovoljno ljudi *želi* da se nečega setiš, to može da bude veoma ubedljivo.“

Saglasio sam se sa tim.

„Ali postoji nešto još ubedljivije“, nastavio je Endi naglas da razmišlja na taj svoj način. „Mislim da je makar moguće to da je on sâm sebe ubedio.

Zbog svetlosti reflektora. Novinari su mu postavljali pitanja, slika mu je bila u novinama... a povrh svega toga, naravno, bio je njegov zvezdani nastup u sudu. Ne kažem da je on namerno izmislio tu priču, niti da je počinio krivokletstvo. Mislim da je moguće da bi ta laž prošla na poligrafu bez ikakvih problema, ili bi se on mogao zakleti u majku da sam ja zaista kupio te krpe. Ali opet... sećanje je *đavolski* subjektivna stvar.

Ali znam ovo: iako je moj advokat mislio da sam slagao makar polovinu stvari u mojoj priči, nikada nije poverovao u to sa krpama. Ludo je samo po sebi. Bio sam pijan kao čep, previše pijan da mislim o tome kako da prigušim pucnje. Da sam to zaista uradio, pustio bih da pucnji odzvanjaju do neba.“

Odveo se do skretanja i tamo parkirao. Pio pivo i pušio cigarete. Gledao je kako se gase svetla u Kventinovom prizemlju. Gledao je kako se jedno jedino svetlo pali na spratu... i petnaest minuta kasnije gledao kako se i ono gasi. Rekao je da je ostalo mogao da pretpostavi.

„Gospodine Dufrej, da li ste onda otišli do kuće Glena Kventina i ubili njih dvoje?“ , grmnuo je njegov advokat.

„Ne, nisam“, odgovorio je Endi. Oko ponoći, kazao je on, počeo je da se trezni. Takođe je počeo da oseća prve znake gadnog mamurluka. Odlučio je da ode kući i odspava, pa da o svemu sutradan zrelije razmisli. „U to vreme, dok sam vozio kući, počeo sam da mislim kako bi najpametnije bilo da je jednostavno pustim da ode u Rino i dobije svoj razvod.“

„Hvala vam, gospodine Dufrej.“

Javni tužilac je skočio na noge.

„Razveli ste se vi od nje na najbrži mogući način kojeg ste mogli da se setite, zar ne? Razveli ste se od nje pomoću revolvera kalibra 38 umotanog u krpe za sudove, zar ne?“

„Ne, gospodine, nisam“, rekao je Endi mirno.

„A onda ste ubili njenog ljubavnika.“

„Ne, gospodine.“

„Hoćete reći da ste prvo ustrelili Kventina?“

„Hoću reći da nisam ustrelio niti jedno, niti drugo. Popio sam dve litre piva i popušio te cigarete koje su policajci našli na skretanju. Onda sam se odveo kući i legao da spavam.“

„Rekli ste poroti da ste razmišljali o samoubistvu između 24. avgusta i 10. septembra.“

„Da, gospodine.“

„Dovoljno da kupite revolver.“

„Da.“

„Da li biste se previše uzrujali, gospodine Dufrejn, ako bih rekao da mi ne ličite mnogo na samoubicu?“

„Ne“, rekao je Endi, „ali ni vi meni ne izgledate naročito pronicljivo, a i veoma sumnjam u to da bih se, sve i da mi *jeste* do samoubistva, vama obratio zbog tog problema.“

U sudnici je to izazvalo malo napetog kikota, ali ga nimalo nije umililo poroti.

„Da li ste poneli sa sobom svoju tridesetosmicu te septembarske noći?“

„Ne; kao što sam već posvedočio...“

„O, da!“ Javni tužilac se sarkastično osmehnuo. „Bacili ste ga u reku, zar ne? U reku Rojal. Devetog septembra posle podne.“

„Da, gospodine.“

„Jedan dan pre ubistava.“

„Da, gospodine.“

„Baš zgodno, zar ne?“

„Nije ni zgodno, ni nezgodno. Samo istinito.“

„Ako se ne varam, čuli ste svedočenje poručnika Minčera?“ Minčer je bio zadužen za grupu koja je pretraživala rečni tok Rojala ispod mosta Pond, s kojeg je Endi, po svom svedočenju, bacio pištolj. Policajci ga nisu pronašli.

„Da, gospodine. Znae da sam to čuo.“

„Onda ste čuli i kako je posvedočio da nisu pronašli nikakav pištolj, iako su tragali tri dana. I to je bilo veoma zgodno, zar ne?“

„Zgodno ili ne, nije važno, činjenica je da nisu pronašli pištolj“, odgovorio je Endi mirno. „Ali hteo bih da ukažem i vama i poroti na to da se most preko kojeg prelazi put za Pond nalazi veoma blizu ušća reke Rojal u zaliv Jarmut. Struja je jaka. Mogla je da odnese pištolj u sam zaliv.“

„Tako se ne mogu uporediti brazde sa metaka izvađenih iz okrvavljenih leševa vaše žene i gospodina Glena Kventina s brazdama u cevi vašeg pištolja. To je tačno, zar ne, gospodine Dufrejn?“

„Da.“

„I to je prilično zgodno, zar ne?“

Na to je, kako su novine objavile, Endi pokazao jednu od malobrojnih emotivnih reakcija tokom čitavog šestonedelnog trajanja suđenja. Mali, gorak osmeh pojavio mu se na licu.

„Pošto sam nedužan za ovaj zločin, gospodine, i pošto govorim istinu o tome da sam bacio pištolj u reku dan pre nego što se zločin dogodio, onda mi se čini da je po mene krajnje nezgodno što taj pištolj nikada nije pronađen.“

Državni tužilac ga je dva dana mleo. Ponovo je Endiju pročitao svedočenje prodavca iz *Hendi-pika* o krpama za sudove. Endi je ponovio da ne može da se seti da ih je kupio, ali je priznao da isto tako ne može da se seti ni da ih *nije* kupio.

Je li istina da su Endi i Linda Dufrejn uzeli zajedničku polisnu osiguranja početkom 1947? Da, istina je. I ukoliko bude oslobođen, je li istina da će Endi steći 50.000 dolara naknade? Istina. I zar nije istina da je on otišao u kuću Glena Kventina sa ubistvom na umu, i nije li *takođe* istina da je izvršio dvostruko ubistvo? Ne, to nije istina. Šta onda on misli da se dogodilo, pošto nema nikakvog traga pljački?

„Ja to nikako ne mogu da znam, gospodine“, rekao je Endi tiho.

Slučaj je prepušten poroti u jedan sat popodne, jedne zimske srede. Dvanaest porotnika i porotnica vratilo se u pola četiri. Sudski službenik je rekao da bi se oni vratili i ranije, ali su sačekali da najpre uživaju u lepom pilećem ručku iz *Bentlijevog restorana* na račun okruga. Proglasili su ga krivim i, brale, da je u Mejnu bilo smrtne kazne, zaigrao bi on u vazduhu pre nego prolećni šafrani počnu da niču iz zemlje.

Javni tužilac ga je pitao šta misli da se dogodilo, i Endi je izbegao to pitanje – ali imao je nekakvu predstavu o tome, i ja sam je izvukao iz njega kasno jedne večeri 1955. godine. Bilo je potrebno da prođe tih sedam godina da bismo napredovali od poznanika koji klimnu glavom jedan drugome u prolazu do prilično bliskih prijatelja – ali nikad se nisam osećao zaista bliskim s Endijem sve negde do 1960, i mislim da sam ja jedini kome je to ikada uspelo s njim. Pošto smo obojica bili osuđeni na dugi boravak,

nalazili smo se u istom ćelijskom bloku od početka pa do kraja, premda sam ja bio udaljen pola hodnika od njega.

„Šta ja mislim?“ Nasmejao se – ali u tom zvuku nije bilo ničeg veselog. „Mislim da je ta noć bila puna nesrećnih slučajeva. Više nego što bi se ikad moglo ponovo spojiti u tako kratkom periodu. Verujem da je posredi bio neki neznanac, koji je tuda prolazio. Možda je nekome pukla guma na tom putu pošto sam ja otišao kući. Možda je bio provalnik. Možda psihopata. Ubio ih je, i to je sve. A ja sam ovde.“

Tek tako, jednostavno. I bio je osuđen na to da ostatak života provede u Šošenu – ili makar onaj deo života koji se računa. Pet godina kasnije, počeo je da odlazi na saslušanja za mogućnost puštanja na uslovnu slobodu, i odbijali su ga redovno i automatski uprkos tome što je bio uzoran zatvorenik. Karta za izlazak iz Šošena sporo se dobija kad vam je na ulaznici odštampana reč *ubistvo*, sporo kao što reka erodira stenu. Sedmoro ljudi sedi u komisiji, dvoje više nego u većini državnih zatvora, a svakome od tih sedmoro dupe je tvrdo koliko i voda iz mineralnog izvora. Njih ne možete potplatiti, ne vala, ne možete ih dirnuti. Što se komisije tiče, pare ne vrede ama baš *nikome*. U Endijevom slučaju bilo je i drugih razloga... ali o tome ću malo kasnije.

Bio je tamo jedan privilegovani zatvorenik po imenu Kendriks, koji mi je dugovao podosta para u pedesetim, pa je prošlo četiri godine pre nego što je sve uspeo da otplati. Kamatu mi je uglavnom plaćao informacijama – u mom poslu, mrtvi ste ako nemate načina da oslušnete šta se dešava. Taj Kendriks, na primer, imao je pristup podacima koje ja nikada ne bih mogao da vidim na svom radnom mestu za presom u posranoj radionici za izradu registarskih tablica.

Kendriks mi je rekao da je komisija za puštanje na uslovnu slobodu glasala 7:0 protiv Endija Dufrejna 1957. godine, 6:1 '58, 7:0 opet '59, i 5:2 godinu dana zatim. Posle toga ne znam, ali znam da je on šesnaest godina kasnije još bio u ćeliji broj 14 Petog ćelijskog bloka. U to vreme, 1976, bilo mu je pedeset osam godina. Verovatno bi bili toliko velikodušni da ga puste napolje negde oko 1983. Pomiluju vas, ali vam u međuvremenu uzmu od života sve ono što vredi. Možda vas jednog dana i oslobode, ali... Pa, vidite: znao sam jednog lika, ime mu je bilo Šervud Bolton, i on je u ćeliji imao

goluba. Od 1945. do 1953, kad su ga pustili napolje, imao je tog goluba. Nije on bio nikakav Ptičar iz Alkatraza;⁵ samo je imao tog goluba. Zvao ga je Džejk. Pustio je Džejka da odleti dan pre nego što je on, Šervud, trebalo da izađe, i Džejk je odleteo slobodan... pa, kao ptica. Ali nekih nedelju dana pošto je Šervud Bolton napustio našu srećnu malu porodicu, jedan prijatelj me je pozvao u zapadni ćošak dvorišta za rekreaciju, gde je Šervud obično visio, i taj moj prijatelj je tada rekao: „Ridi, zar ono nije Džejk?“ I bio je. Taj golub je bio mrtav mrtvicijat.

Sećam se kada je Endi Dufrejn prvi put stupio sa mnom u kontakt kako bih mu nešto pribavio; sećam se toga kao da je juče bilo. Ali nije tada hteo Ritu Hejvort. To je bilo kasnije. Tog leta 1948. obratio mi se zbog nečeg drugog.

Većina mojih dogovora sklapa se upravo ovde, u dvorištu, pa je tako bilo i sa ovim. Naše dvorište je veliko, mnogo veće od većine. To je savršen kvadrat stranice devedeset metara. Sa severne strane je spoljni zid, sa stražarskom kulom na oba kraja. Tamo su čuvari naoružani dvogledima i puškama za suzbijanje nereda. Glavna kapija je na toj severnoj strani. Utovarne rampe za kamione nalaze se na južnoj strani dvorišta. Ima ih pet. Šošenk vrvi od aktivnosti preko radne nedelje – roba se doprema i otprema. Imamo fabriku za registarske tablice i veliku industrijsku perionicu u kojoj se pere sav zatvorski veš, kao i veš iz Prijemne bolnice Kiteri i sanatorijuma Eliot. Tu je i velika automobilska garaža, gde zatvorenici sa zanatom mehaničara popravljaju zatvorska, državna i opštinska vozila – da ne pominjemo privatna kola čuvara, činovnika iz uprave... i neretko članova komisije za puštanje na uslovnu slobodu.

Na istočnoj strani je debeo zid pun malih prozora nalik na proreze. S druge strane tog zida je Peti ćelijski blok. Na zapadnoj strani su Uprava i ambulanta. Šošenk nikada nije bio pretrpan kao većina zatvora, a '48. je bio popunjen samo negde do dve trećine kapaciteta, ali u svakom datom trenutku u dvorištu se moglo videti osamdeset do sto osuđenika – kako

---

5 Robert Frenklin Straud (1890–1963), poznat kao „Ptičar iz Alkatraza“, bio je jedan od najozloglašnijih američkih osuđenika. Dok je služio kaznu u zatvoru Levenvort, uzgajao je i prodavao ptice i postao cenjeni ornitolog. (Prim. prev.)

se dobacuju loptom za ragbi ili bejzbol, igraju piljaka, žvaću međusobno, dogovaraju se. Nedeljom je gužva bila još veća; nedeljom bi to mesto ličilo na neki seoski vašar... samo da je bilo žena.

Endi mi se prvi put obratio upravo u nedelju. Samo što sam završio razgovor s Elmorom Armitidžom, momkom koji je često umeo zgodno da mi posluži, u vezi s nekim radiom, kad mi je prišao Endi. Naravno, znao sam ko je on; pričali su za njega da je snob i uobraženko. Ljudi su govorili da mu ne ginu nevolje. Jedan od onih koji su to govorili bio je Bogs Dajamond, tip kakvog ne valja imati za neprijatelja. Endi nije imao cimera u ćeliji, a čuo sam i da je tako upravo i želeo, premda su jednokrevetne ćelije u Petom ćelijskom bloku bile jedva malo veće od mrtvačkog sanduka. Ali ja ne moram da slušam glasine o čoveku kad mogu i sam da donesem sud o njemu.

„Zdravo“, rekao je. „Ja sam Endi Dufrejn.“ Pružio mi je ruku, pa smo se rukovali. On nije bio od onih koji bi traćili vreme na prazno ćaskanje; odmah bi prešao na stvar. „Ako sam dobro razumeo, ti umeš da nabavljaš stvari.“

Priznao sam da umem s vremena na vreme da pronađem određene predmete.

„Kako to radiš?“, upitao je Endi.

„Ponekad“, rekao sam, „stvari mi se prosto pojave u ruci. Ne umem to da objasnim. Osim ako to nije zato što sam Irac.“

Malo mi se osmehnuo na to. „Ne znam da li bi mogao da mi nabaviš čekić za kamen.“

„A šta bi to bilo, i zbog čega ti treba?“

Endi je izgledao iznenađeno. „Zar te u okviru posla zanimaju motivi tvojih mušterija?“ Mogao sam da shvatim posle takvih reči zbog čega ga bije glas da je snob, lik pun sebe – ali naslutio sam i jedva primetan podsmeš u njegovom pitanju.

„Da ti kažem“, rekao sam. „Da si poželeo četkicu za zube, ne bih ništa pitao. Samo bih ti rekao koliko to košta. Jer četkica za zube, vidiš, nije smrtonosno oružje.“

„Imaš nešto protiv smrtonosnog oružja?“

„Imam.“

Stara lopta za bejzbol oblepljena trakom zbog boljeg trenja poletela je prema nama i on se okrenuo, brz kao mačka, i uhvatio je u vazduhu. Takvim potezom podičio bi se i Frenk Malzone. Endi je hitnuo loptu natrag prema mestu odakle je doletela – bio je to brz i lak trzaj ručnog zgloba, ali u tom bacanju je svejedno bilo izvesne žestine. Video sam da nas dosta ljudi posmatra jednim okom dok se bave svojim poslovima. Verovatno su nas posmatrali i čuvari iz kule. Nemam nameru da nepotrebno ulepšavam priču; u svakom zatvoru ima osuđenika sa uticajem, u malom možda njih četiri ili pet, u velikom dvadeset pet ili trideset. U Šošenku sam ja bio jedan od onih s izvesnim uticajem, i moje mišljenje o Endiju Dufrejnu moglo je mnogo da se odrazi na to kako će on ovde provoditi svoje vreme. I on je to verovatno znao, ali mi se nije dodvoravao niti ulizivao, što sam umeo da cenim.

„Pošteno. Kazaću ti šta je to i zbog čega mi treba. Čekić za kamen izgleda kao minijaturni pijuk – dugačak otprilike ovaliko.“ Razmaknuo je ruke tridesetak centimetara, i tada sam prvi put primetio koliko su mu nokti uredno podsečeni. „S jedne strane glave mu je oštar mali šiljak, a s druge tup čekić. Želim to zato što volim kamenje.“

„Kamenje“, rekao sam ja.

„Čučni časkom ovamo“, kazao je on.

Udovoljio sam mu. Čučnuli smo kao Indijanci.

Endi je uzeo pregršt zemlje iz dvorišta i počeo da je prosejava među urednim šakama, tako da se ona pretvorila u fini oblak. Preostali su mali obluci, jedan ili dva među njima bili su svetlucavi, dok su ostali bili bezbojni i obični. Jedan od tih bezbojnih bio je kvarc, ali bezbojan je bio samo dok ga ne istrljate i ne očistite. Posle toga poprimi lep mlečni sjaj. Endi ga je očistio, a onda dobacio meni. Uhvatio sam ga i rekao šta je.

„Kvarc, svakako“, kazao je on. „A vidi ovo. Liskun. Škriljac, sedimentni granit. Evo i parčeta gradiranog krečnjaka, iz vremena kad su izdubili brdo da bi podigli ovaj zatvor.“ Bacio je to u stranu i otrešao prašinu sa ruku. „Ja sam lovac na kamenje. Ili sam makar... *bio* lovac na kamenje. U svom starom životu. Voleo bih da se vratim tome, u ograničenim razmerama.“

„Nedeljne ekspedicije u dvorište za rekreaciju?“, upitao sam dok sam se uspravljao. Bila je to blesava zamisao, a opet... kad sam ugledao to parčence kvarca, srce mi se čudno trznulo. Ne znam tačno zbog čega; verovatno

je to bila samo asocijacija na spoljni svet. O takvim stvarima ne razmišljate kad govorite o dvorištu. Kvarc je nešto što izvadite iz malog, brzog potoka.

„Bolje i nedeljne ekspedicije ovde, nego da nedeljnih ekspedicija uopšte nema“, rekao je on.

„Mogao bi da zariješ predmet poput čekića za kamen nekome u glavu“, napomenuo sam.

„Ja ovde nemam neprijatelja“, kazao je tiho.

„Ne?“ Osmehnuo sam se. „Strpi se malo.“

„Bude li nevolja, moći ću da ih rešim i bez pribegavanja čekiću za kamen.“

„Možda želiš da pobegneš? Da prođeš ispod zida? Jer, ako je tako...“

Učtivo se nasmejao. Kada sam tri nedelje kasnije ugledao čekić za kamen, shvatio sam i zašto.

„Znaš“, rekao sam, „vidi li te iko s tim, *uzeće* ti ga. Vide li te s kašikom, uzeće ti je. Šta nameravaš da radiš, samo da sediš tu u dvorištu i kuckaš?“

„O, mislim da mogu i mnogo više od toga.“

Klimnuo sam glavom. Taj deo se mene ionako nije ticao. Čovek mi se obrati kako bih mu učinio uslugu i pribavio nešto. Može li on to potom da zadrži ili ne, njegova je stvar.

„Koliko bi jedan takav predmet mogao da košta?“, upitao sam. Počelo je da mi prija njegovo tiho, nenametljivo držanje. Kad provedete već deset godina u ćorki, kao ja tada, strašno se umorite od onih koji viču, razmeću se i laparaju. Da, mislim da je pošteno reći da mi se Endi otrprve dopao.

„Osam dolara u svakoj prodavnici kamenja i dragulja“, rekao je on, „ali koliko shvatam, ti posluješ tako što nadogradiš nabavnu cenu...“

„Nabavna cena plus moja provizija od deset posto, ali kad su posredi opasni predmeti, moram da naplatim više. Za nešto poput spravice o kojoj govoriš, potrebno je malo više podmazivanja kako bi mehanizam nastavio da radi. Recimo, deset dolara.“

„Onda neka bude deset.“

Pogledao sam ga i malčice se osmehnuo. „*Imaš li* deset dolara?“

„Imam“, kazao je tiho.

Mnogo kasnije, otkrio sam da ima više od petsto. Poneo je to sa sobom. Kad uzmete sobu u ovom hotelu, jedan od portira u obavezi je da vas

presamiti i pregleda – ali ima mnogo mesta za skrivanje i, da ne okolišamo previše, čovek koji je zaista rešen da to uradi u stanju je da u sebe zavuče prilično veliki predmet – dovoljno duboko da se ne vidi, osim ukoliko portir koji vam zapadne nije raspoložen za to da navuče gumenu rukavicu i počne da traga za blagom.

„U redu onda“, rekao sam. „Trebalo da znaš šta očekujem ako te uhvate sa onim što sam ti nabavio.“

„Biće da treba“, rekao je on, i primetio sam po maloj promeni u njegovim sivim očima da tačno zna šta nameravam da kažem. Bilo je to malo posvetljavanje, sjaj njegovog posebnog, ironičnog humora.

„Ako te uhvate, kažeš da si to našao. To mu je otprilike sve. Strpaće te u samicu na tri ili četiri nedelje... pored čega ćeš, naravno, ostati bez svoje igračke i dobiti crnu oznaku u dosjeu. Ako im pomeneš moje ime, ti i ja više nikada nećemo međusobno posloovati. Ni ako su posredi pertle ili kesa duvana. A poslaću nekoliko likova da te malo propuste kroz šake. Ne volim nasilje, ali moraš da razumeš moj položaj. Ne mogu da dozvolim da se pronese glas o tome kako ne umem da se čuvam. To bi me svakako dokrajčilo.“

„Da. Verovatno i bi, shvatam, i nemaš razloga za brigu.“

„Nikad se ja ne brinem“, rekao sam. „Briga na ovakvom mestu ne donosi ama baš nikakvu zaradu.“

Klimnuo je glavom i udaljio se. Tri dana kasnije prišao mi je u dvorištu za rekreaciju u vreme jutarnje pauze u perionici. Nije progovarao niti gledao u mene, ali mi je utisnuo u dlan sliku časnog Aleksandra Hamiltona vešto kao mađioničar koji izvodi neki trik kartama. On je bio čovek koji se brzo prilagodava. Nabavio sam mu njegov čekić za kamen. Bio je jednu noć u mojoj ćeliji i izgledao je upravo onako kao što ga je Endi opisao. Nije to bila alatka za bekstvo (čoveku bi trebalo nekih šeststo godina da tim čekićem za kamen sebi probije tunnel ispod zida, pretpostavio sam), ali ja sam i dalje malčice sumnjao. Ako zabijete taj šiljak pijuka nekom čoveku u glavu, taj svakako nikad više neće slušati na radiju *Fibera Makgija i Moli*. A Endi je već upao u nevolje sa sestrama. Nadao sam se da nije zbog njih tražio taj kamen za čekić.

Na kraju, pouzdao sam se u sopstveni sud. Rano sledećeg jutra, dvadeset minuta pre sirene za buđenje, doturio sam kamen za čekić i paklicu

kamela Erniju, starom privilegovanom osuđeniku koji je čistio hodnike Petog ćelijskog bloka sve dok nije pušten 1956. On je to zavukao pod tuniku bez reči, i ja taj kamen za čekić više nisam video čitavih sedam godina.

Sledeće nedelje, Endi mi je ponovo prišao u dvorištu za rekreaciju. Tog dana i nije bio naročito lep prizor, vala baš. Donja usna mu je bila toliko otečena da je ličila na suhomesnatu kobasicu, desno oko mu je od otoka bilo poluzatvoreno, a na obrazu je imao ružnu oderotinu od daske za ribanje veša. Imao je problema sa sestrama, zaista, ali nije ih ni pomenuo. „Hvala za alatku“, rekao je i udaljio se.

Posmatrao sam ga radoznalo. Prešao je nekoliko koraka, ugledao nešto na zemlji, sagnuo se i podigao. Bio je to neki kamenčić. Zatvorsko odelo, osim onog koje mehaničari nose kada rade, nema džepova. Ali postoje načini da se to prevaziđe. Mali oblutak je nestao u Endijevom rukavu i nije se više pojavio. Zadivilo me je to... i zadivio me je on. Uprkos problemima koje je imao, nastavio je da živi kao i pre. Ima na hiljade onih koji to ne umeju, neće ili ne mogu, a mnogi od njih i nisu u zatvoru. A primetio sam i to da su mu ruke, iako mu je lice još izgledalo kao da je upravo izronilo iz uragana, i dalje uredne i čiste, a nokti lepo podsečeni.

Nisam ga mnogo vidao sledećih šest meseci; Endi je dobar deo tog vremena proveo u samici.

Nekoliko reči o sestrama.

U mnogim kaznionicama nazivaju ih alfa-pederima ili zatvorskim tobđžijama – a odnedavno je u modi i izraz „smrtonosne tetke“. Ali ovde su oni oduvek bili sestre. Ne znam zašto, ali ako se izuzme ime, pretpostavljam da nikada nije bilo neke razlike.

Nije nikakvo iznenađenje to što danas unutar zidova ima trpanja koliko god hoćete – izuzev možda za nekog novajliju koji ima tu nesreću da bude mlad, vitak, zgodan i neoprezan – ali homoseksualnost, kao i hetero seks, poprima stotine različitih oblika i formi. Postoje muškarci koji ne mogu da trpe odsustvo seksa ma koje vrste i okreću se drugim muškarcima kako ne bi poludeli. Ono što sledi je obično dogovor dvojice fundamentalno heteroseksualnih muškaraca, premda sam se ponekad pitao jesu li oni i dalje onoliko heteroseksualni kao što su očekivali da budu kad se vrate ženama ili devojkama.

Tu su i muškarcima koji budu „preobraćeni“ u zatvoru. Po današnjem žargonu, oni „postanu gej“ ili „izađu na videlo“. Oni uglavnom (ali ne uvek) igraju žensku ulogu i postoji žestoka konkurencija za njihove čari.

A tu su onda i sestre.

Za zatvorsko društvo oni su isto ono što su silovatelji za društvo izvan zidova. Obično su to osuđenici na dugi period koji teško ispaštaju zbog brutalnih zločina. Plen su im mladi, slabi i neiskusni... ili, kao u slučaju Endija Dufrejna, oni koji izgledaju slabo. Love pod tuševima, u skućenom tunnelskom prostoru iza industrijskih mašina za pranje u perionici, ponekad i u ambulanti. Silovanja se često dešavaju i u projekcionoj sobi veličine plakara, iza auditorijuma. Sestre najčešće silom uzimaju ono što bi dobile i besplatno, kad bi to htele; preobraćenici uvek kao da se „lože“ na ovu ili onu sestru, kao što se šiparice pale na Sinatru, Prisljija ili Redforda. Ali za sestre je uživanje oduvek bilo u tome da dobiju to silom... i pretpostavljam da će tako uvek i biti.

Zbog njegovog niskog stasa i prilično lepuškastog izgleda (a možda i zbog same te pribranosti kojoj sam se divio), sestre su se navrzle na Endija od prvog dana kada je ušao ovamo. Da je ovo nekakva bajka, rekao bih vam da se Endi valjano borio sve dok ga nisu ostavili na miru. Voleo bih da mogu to da kažem, ali ne mogu. Zatvor nije svet iz bajke.

Njemu je prvi put bilo pod tušem, ni cela tri dana pošto se pridružio našoj srećnoj porodici u Šošenuku. Tad je tu bilo samo dosta pljeskanja i golicanja, koliko sam shvatio. Vole oni da vas odmere pre nego povuku svoj pravi potez, kao šakali koji hoće da ustanove je li lovina baš toliko slaba i onesposobljena kao što izgleda.

Endi je uzvratio udarcem i okrvavio usnu krupne, glomazne sestre po imenu Bogs Dajamond – koji je posle ovoliko godina završio ko zna gde. Jedan čuvar je to prekinuo pre nego što je moglo dodatno da se zakuva, ali Bogs je obećao da će ga se dočepati – i jeste.

Drugi put je bilo iza mašina za pranje veša u perionici. Tokom godina, mnogo toga se dešavalo u tom dugom, prašnjavom i uskom prostoru; čuvari su znali za to, i samo su puštali da ostane tako. Mračno je i puno džakova rublja i smese za beljenje, pakovanja katalizatora *hekslajt*, bezazlenog poput soli ako su vam ruke suve, i ubistvenog kao kiselina iz akumulatora ako su

vlažne. Čuvari ne vole da zalaze tamo. Nema prostora za manevrisanje, a jedna od prvih stvari kojima ih nauče kada dođu da rade na ovakvom mestu jeste da nikad ne dozvole osuđenima da ih sateraju u čošak iz kojeg im nema uzmaka.

Bogs tog dana nije bio tamo, ali Henri Bakus, koji je bio predradnik perionice od 1922, kazao mi je da su bila četiri njegova drugara. Endi ih je neko vreme držao dalje od sebe pomoću *hekslajta*, zapretivši da će im ga baciti u oči samo li pridu, ali se sapleo dok je pokušavao da obiđe iza jedne velike *vošeks* mašine za pranje. To je bilo sasvim dovoljno. Obrušili su se na njega.

Pretpostavljam da se fraza „grupno silovanje“ ne menja mnogo iz generacije u generaciju. To su njemu tada uradile te četiri sestre. Presamitali su ga preko jednog kućišta i jedan mu je pribio Filipsov šrafciğer uz slepoočnicu dok su ga guzili. Pocepa vas malo, ali ne povredi previše – govorim li to iz ličnog iskustva, pitate? – kamo lepe sreće da nije tako. Neko vreme krvarite. Ako ne želite da vas neki lakrdijaš upita jeste li to upravo dobili menstruaciju, strpate dole u gaće debeo sloj toalet papira i držite ga tamo dok ne stane. Krvarenje zaista podseća na menstrualno; traje to dva, možda tri dana, i curka polako. Onda prestane. Ništa strašno, osim ako vam nisu uradili nešto još neprirodnije. Ništa *fizički* strašno – ali silovanje je silovanje, i s vremenom ponovo morate da se pogledate u ogledalo i odlučite šta ćete sa sobom.

Endi je kroz to prošao sam, onako kako je u tim danima kroz sve prolazio sam. Sigurno je došao do zaključka do kojeg su došli i drugi pre njega, konkretno, da se sa sestrama može postupati samo na dva načina: boriti se dok vas ne savladaju, ili samo pustiti da vas savladaju.

On je odlučio da se bori. Kad su Bogs i njegova dva drugara došli po njega nekih nedelju dana posle incidenta u perionici („Čujem da su ti skinuli danu“, rekao je Bogs, kako kaže Erni, koji je u to vreme bio tamo), Endi se potukao s njima. Slomio je nos liku po imenu Ruster Mekbrajd, zemljoradniku velikog stomaka koji je u zatvoru bio zato što je svoju pastorku ubio batinama. Ruster je ovde umro, drago mi je što mogu da dodam.

Naguzili su ga, sva trojica. Kad su završili s tim, Ruster i onaj drugi siledžija – možda je to bio Pit Vernes, ali nisam sasvim siguran – naterali su Endija da klekne. Bogs Dajamond je stao ispred njega. U to vreme on je imao brijač sa sedefastom drškom i ugrviranim rečima „Dijamantni